

TANDBØRSTEPLANTER

ET KAPITEL AF DEN PRIMITIVE TANDHYGIEJNE

Guds rige lignes ved et sennepskorn, sagde Jesus ifølge Lukas 13, 19ff. Et menneske lagde det i sin have, det spirede og blev til et træ, hvori himlens fugle byggede rede.

Mange bibellæsere har sikkert studset, da de fandt denne sammenligning, idet de – ligesom mange teologer – tænkte på den almindelige sorte eller hvide senneps frø. Men vor krydderurt bliver næppe over en meter høj.

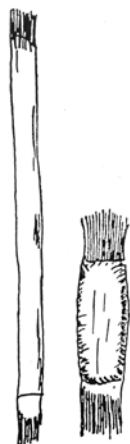
Der er da i bibelen også tale om noget helt andet, nemlig en med bevædet beslægtet, buskagtig steppenvækst *Salvadora persica*, som er en landskabskarakteristisk vildplante fra Sydafrika over Forindien til Ostindien. Indfødte i disse egne har i umindelige tider skåret små

kviststumper af denne busk og brugt deres optrævlede ender som en slags primitiv tandbørste, hvorfor den også kaldes ”Tandbørstebusken”. Barken har desuden en karselignende smag.

På lignende måde forstår mennesket at skaffe sig tandhygiejniske remedier fra den omgivende natur også andre steder. Togonegrene putter en tynd gren af træet *yira* i munden og tygger så længe på den, til enderne flosser op og kan tjene som tand-”børste”. På Haiti anvendes en dér almindelig lian *Gouaria domingensis* til tændernes pudsnings, og på markeder i Kingston (Jamaica) kan man købe stængler og pulver af denne plante for nogle få cents. Virkningen beror utvivlsomt på et saponinindhold, idet stænglerne, der snittes i ca. 10 cm lange stykker og tørres, skummer som quillajabark, når de gnides i vand. De indfødte fugter et sådant stængelstykke og gnider det i en ret vinkel og temmelig hårdt mod tænderne. Derved opspaltes det og danner nogle stive børster, som bidrager til tændernes rensning.

I det sydlige Arabien og Ægypten gnides tænderne med små stykker ved af *Leptadenia pyrotechnica*, der i hver ende er kløvet til en pensel af talrige korte trævler og fortræffeligt når ind i alle gebissets fuger. Brahminerne i Hindustan gnider hver morgen deres tænder ca. en time med grene af et frugt bærende

Tandbørster fra Sydarabien.

figentræ. Metoden nævnes allerede i brahminernes ældste religionsbøger og lovskrifter – de har da også fået ry som bærerne af de smukkeste tænder i verden.

Primitive tandbørster kendes også fra vort kontinent. Czekkisk almue renser tænderne med en slags børste, der fremstilles af en splint af et lynramt træ. Som tandpulver bruges gerne pulveriseret trækul af lind og salvie. *Salvia officinalis* anvendes hyppigt til tandrensning af landbefolkningen i mange vesttyske egne (bl.a. Rheingau og Westerwald). Planten er velegnet ikke blot på grund af dens ru behåring, men også fordi dens bittersøde smag efterlader en herlig friskhed i mundhulen. Mødrene opfordrer deres børn til at pudse tænderne med frisk salvie, idet planten tillige har ry for lægende indvirkning på tandkødet. I Spanien opblødes 10–15 cm lange rodstykker af lucerne eller lakrids i den ene ende og anvendes som tandbørste. I Tyrol har man gnedet gebisset med opspaltede rodstykker eller blade af peberrod for at få det smukt hvidt. I denne forbindelse kan også nævnes en navnlig i Sverige og Norge ret gængs praksis: at tygge graners harpiks for at få rene, hvide og stærke tænder. Harpiksen mastiks tygges i samme

hensigt over store dele af Asien og Afrika. Og som bekendt nævnes den tandrensende funktion også i reklamen for fabriksfremstillet tyggegummi. I Sudan tygges barken af *Chorisia crispiflora* for at holde tænderne hvide og beskytte dem mod caries.

Blandt profeten Muhameds mangfoldige instruktioner til de troende er også en udførlig anvisning i brugen af *miswak* – en tandbørste, som først skal benyttes mod tændernes yderside og derefter føres ind i deres mellemrum. Til slut skal også tungen børstes. Enhver muslim medfører stadig denne børste på pilgrimsrejser til Mekka; et muhamedansk ordsprog siger, at *en bøn og en miswak er mere værd end 70 bønner uden (brugen af) en miswak*.

Talemåden at *vaske tænder* er meget gammel; den findes i de ældste babylonske tekster, i klassisk litteratur og senmiddelalderlige lægebøger. Ovid omtaler nødvendigheden af, at man renser sine tænder hver morgen og ikke lader tandsten blive siddende på dem. Tandstikken er sikkert det allerældste redskab til tændernes renholdelse. Troligt nok har man i stenalderstadiet *stanget tænder* med den første den bedste træsplint eller et strå. Herhjemme er fundet et komplet "toiletbestik" fra ca. 500 f.Kr., indeholdende tandstikker, øreske, pinacet (til skæghårs udrivning) og neglrenser. Plinius nævner, at man dengang efter hvert måltid rensede tænderne med tandstikkere af vellugtende mastiks-træ; samtidig tyggede man på veddet, således at dets særlige aroma blev frigjort.

Ordet tandbørste dukker første gang op i litteraturen 1702, nemlig i et fransk leksikon *Le Livre Universel*, og fire år senere i det tyske *Curieuser und nützlichen Fraunzimmer Apothecken*, ingen af stederne dog nærmere beskrevet. Det sker først i 1794, hvor *Krünitz Konversationslexikon* oplyser: *Tandbørste – af bukkehår, hvormed man plejer at fjerne slimen mellem tænderne*. Tandbørsterne blev tildannet af ben i hele

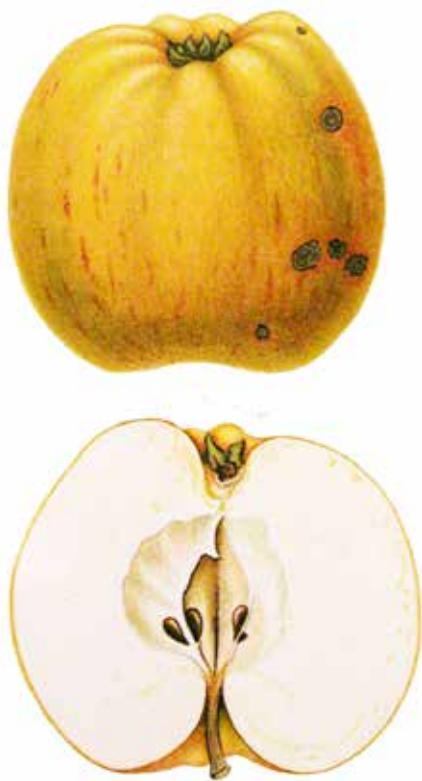
Mastix (*Pistacia lentiscus*), ur Franz Euguen Köhler's *Medizinal-Pflanzen in naturgetreuben. Abbildungen mit kurz erläuterendem Texte*, 1883–1914.

1800-tallet, men fra 1904 begyndte celluloidbørsterne at vinde frem, og de blev hurtigt så billige, at enhver kunne anskaffe sig en virkelig effektiv tandbørste. Alligevel blev tandbørsten først efter 1. verdenskrig en almindelig brugsgenstand.

Der er som bekendt ikke ret meget nyt under solen. Tandcreme og -pasta kendte man allerede i det gamle Ægypten. Papyrus Ebers nævner pulveriseret flint (!) udrørt i mælk og så giftige blandinger som blyglans plus honning og eddike med olibanum. Perserne brugte en højst ejendommelig tandpasta, nemlig – museekskrementer! Kejser Augustus' søster Olivia gned tænderne med en linnedpose indeholdende kornmel, eddike, honning, bordsalt, nardusolie og pulveriseret blæksprutteskjold. En oldgræsk tandpasta af tørrede mumier, aloe, myrra og balsam tilsat lidt asfalt anbefales endnu i 1600-tallet. Et tandpulver af pulveriserede hjortegevirer eller deres aske blev benyttet i Sydeuropa ca. et århundrede efter vor tidsregnings begyndelse. Også arabiske tandpulvere har indeholdt brændt hjortehorn foruden ingredienser som stensalt, mastiks, tamarinde, pyrethrum, pebermynte, galæbler, vejbred, sumak, kanel, myrra, safran, nardus, citronskal, amonum og vellugtende aloe.

Til "tandbørsteplanterne" må vel på sin vis også henregnes pebermynte, der har været dyrket i Japan i mindst 200 år og i dag leverer mere end halvdelen af verdens pebermynteolie og mentol.

Og endelig er der jo i den seneste tid gjort propaganda for nydelsen af æbler – *naturens egen tandbørste*. Ifølge resultaterne af en amerikansk forsøgsrække skal æbler være et tandrensingsmiddel af første rang. Nydelsen af et enkelt æble fjernede 96,7 procent af de mundbakterier, der havde lejet sig på tænderne.

Gravensteiner, av Henriette Sjöberg, i Svenska fruktsorter, 1912.

Som næstbedste middel fulgte tygning af appelsinskiver tilsat paraffin. På universitetet i Michigan spiste 1000 studenter hver dag et stort æble, mens andre 1000 studenter forpligtede sig til i et år ikke at nyde æbler. Forinden var begge grupper blevet opdelt i undergrupper efter alder, sundhedstilstand og præstationer. Skønt materialets vurdering endnu ikke er afsluttet, viser de efterfølgende lægeundersøgelser, eksamensresultater og mindre antal sygedage en klar overlegenhed hos æblespiserne.